

Spatial view on the development strategy of the southern islands, case study: Hengam island

نگاه آمایشی به راهبرد توسعه‌ی جزایر جنوبی، نمونه موردی: جزیره هنگام

Mohammad Shafie

MSc. Graduated Student, Faculty of Architecture and Urbanism, Imam Khomeini International University (IKIU), Qazvin, Iran

Reza Sameh *

Assistant Professor, Faculty of Architecture and Urbanism, Imam Khomeini International University (IKIU), Qazvin, Iran

محمد شفیعی

دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

رضا سامه *

استادیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

*Corresponding author's email address:

rsameh@arc.ikiu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۱

How to cite this article:

Mohammad Shafie, Reza Sameh, Spatial view on the development strategy of the southern islands (case study: Hengam island), *Journal of Engineering and Construction Management (JECM)*, 2022; 6(4):40-51.

ارجاع به مقاله:

محمد شفیعی، رضا سامه، نگاه آمایشی به راهبرد توسعه‌ی جزایر جنوبی (نمونه موردی: جزیره هنگام)، مهندسی و مدیریت ساخت، ۱۴۰۰، ۶ (۴): ۴۰-۵۱.

Abstract

Geographical factors and elements, specifically geographic regions, play a role in political, economic, and social events and processes. One of these geographical regions is the Middle East, which plays an important role in world events. Iran is known as the most important country in the Persian Gulf and as one of the main and key players in important regional energy events. Therefore, it can be argued that in addition to geopolitical credibility, Iran also has unique value and capabilities in the field of geo-economics. On the other hand, Iran is important due to its transit position, which is due to its geopolitical advantages, i.e. being located at four international roads. This crossroads connects Africa to Asia and Asia to Europe. The main feature of the Persian Gulf is its set of islands, which has given it a multifaceted role. The current article studies the regional importance of the Persian Gulf and Iranian islands, in this regard, it first examines their regional and geographical characteristics and then deals with their regional and cultural characteristics, then focusing on the current natural and social characteristics of the island. Finally, according to its territorial capabilities and geopolitical and geographical talents, the areas of development and capabilities of the island in this direction have been stated.

Keywords

Territorial settlement, South Islands, Hengam Island, Persian Gulf

چکیده

عوامل و عناصر جغرافیایی و به طور خاص مناطق جغرافیایی، در رویدادها و فرآیندهای سیاسی و اقتصادی و اجتماعی نقش دارند. یکی از این مناطق جغرافیایی منطقه‌ی خاورمیانه است که نقش بی بدیلی را در رویدادهای جهان ایفا میکند. ایران به عنوان مهم‌ترین کشور حوزه خلیج فارس و به عنوان یکی از بازیگران اصلی و کلیدی در وقایع مهم انرژی منطقه‌ی شناخته می‌شود. بنابراین میتوان چنین استدلال نمود که ایران علاوه بر اعتبار ژئوپلیتیکی، دارای ارزش و قابلیت‌های منحصر به فردی در زمینه ژئواکونومی نیز میباشد. از سویی دیگر ایران با توجه به موقعیت ترانزیتی خود که ناشی از برتری‌های ژئوپلیتیکی، یعنی قرارگیری در چهار راه بین‌المللی میباشد، حائز اهمیت است. این چهارراه آفریقا را به آسیا و آسیا را به اروپا متصل می‌کند. قابلیت عمده ی خلیج فارس مجموعه ی جزایر آن است که نقش چندوجهی به آن بخشیده است. مقاله حاضر اهمیت منطقه ای خلیج فارس و جزایر ایرانی را مورد مطالعه قرار داده، در این راستا ابتدا ویژگی‌های منطقه‌ای و جغرافیایی آنان را بررسی کرده و سپس به ویژگی‌های منطقه‌ای و فرهنگی آنان پرداخته، در ادامه با تمرکز بر جزیره هنگام ویژگی‌های طبیعی و اجتماعی جاری آن آورده شده است و در نهایت با توجه به قابلیت‌های سرزمینی و استعدادهای ژئوپولتیک و جغرافیایی آن زمینه‌های توسعه و توانمندی‌های جزیره در این مسیر بیان شده است.

کلمات کلیدی

آمایش سرزمینی، جزایر جنوبی، جزیره هنگام، خلیج فارس

بیشتری یافت. هنگامی که تشکیلات عرب حاکمیت خود را بر سراسر منطقه ای که امروزه خاورمیانه نامیده می شود گستراند، خلیج فارس نقش خود را در زمینه بازرگانی و ارتباطات تجدید کرد و مرکز این تشکیلات را با پیرامون آن مربوط ساخت. به هنگام گسترش رقابت های سیاسی - استراتژیک قدرت‌های اروپایی در مشرق زمین خلیج فارس هم به عنوان یک شاهراه بازرگانی و هم به عنوان یک حلقه‌ی

۱- مقدمه

خلیج فارس پیوسته بخش پر اهمیتی از جهان بوده است و نقش خود را به عنوان شاهراه بازرگانی، از روزگاران باستان آغاز کرد. این نقش از هنگام گسترش قدرت امپراتوری های بزرگ جهان باستان همانند هخامنشیان یونانیان مقدونیان، پارتیان رومیان و ساسانیان اهمیت

دوره ۶، شماره ۴

زمستان ۱۴۰۰

فصلنامه پژوهشی

پر اهمیت در زنجیر استراتژیک آنان مورد توجه قرار گرفت. از اوایل قرن بیستم به لحاظ کشف و استخراج منابع نفت اهمیت نوین جهانی خلیج فارس آغاز شد و علاوه بر نقشی که از لحاظ نظامی داشت در استراتژی انرژی جهان نیز نقش تعیین کننده ای پیدا کرد. کشور جمهوری اسلامی ایران با داشتن حداکثر طول سواحل در خلیج فارس نقش مهمی در برقراری ثبات سیاسی و امنیت منطقه دارد بدون مبالغه و اغراق خلیج فارس عامل حیات ما ایرانیان است [۱]. ایران سرزمینی است که با توجه به موقعیت جغرافیایی، شرایط طبیعی و ارزشهای فرهنگی مهد تمدن آسیا و جهان میباشد و در طی تاریخ پر فراز و نشیب خود، رویدادهای عظیم و ستیژی را پشت سر نهاده است. «نه گروسه»، محقق فرانسوی در مورد موقعیت ایران معتقد است: «ایران چهار راه تاریخ است» گروهی دیگر از مستشرقین، ایران را پلی خوانده اند که شرق و غرب را به هم متصل میکند. کشور جمهوری اسلامی ایران به لحاظ موقعیت، در جنوب غربی آسیا و بخش وسیعی از فلات ایران را در بر میگیرد. سرزمین کنونی ایران بخش عمده ای از فلات ایران را تشکیل میدهد که با بیش از نود درصد از مساحت، در غرب این فلات واقع شده است. موقعیت خاص ایران که در مرکز ثقل یکی از بزرگترین شبکه‌های ارتباطی جهان قرار گرفته و همچون پلی اروپا را به خاور دور و کشورهای آسیای مرکزی و ماوراء قفقاز را به جنوب وصل میکند، که این امر پیوسته تاثیر مستقیم در طول تاریخ کهن این سرزمین داشته است؛ ایران با هفت کشور مرز خشکی و با کشورهای حاشیه ی جنوبی و شرقی و کشورهای حاشیه ی دریای مازندران مرز دریایی دارد؛ کمتر کشوری در جهان با این تعداد از همسایگان مواجه است.

از سوی دیگر جزایر بسیاری در خلیج فارس قرار دارد که سهم ایران از جزایر ایرانی تعدادی از مستعد و با اهمیت ترین این جزایر است. وجود جزایر از مهمترین ابزارهای کسب برتری دریایی در قلمروهای دریایی میباشد. کشور ایران با توجه به موقعیت دریایی خود، در سواحل خلیج فارس دارای جزایر فراوانی است که جزایر سه گانه از مهمترین آنها میباشد [۲].

با توجه به مطالب فوق اهمیت پرداختن به موضوع را میتوان چنین بیان نمود که: با توجه به اهمیت چندگانه و بسیار این جزایر و ظرفیتهای بالای آنان غفلت از پرداختن بدان موجب خسارتهای اجتماعی و اقتصادی است و بیش از پیش احساس می شود و نیازمند ورود و مطالعات رشته‌های گوناگون است؛ از اینرو نیاز به پژوهشی با عنوان و قالب پیش رو با ماهیت بین رشته‌ای احساس میگردد؛ اهدافی که پژوهش میپوید را نیز نمیتوان خارج از اهمیت یادشده تصور نمود و انجام مطالعاتی از این دست، ابتدا به تقویت بستر نظری این حوزه می‌انجامد و میتوان به عنوان راهنمای عملیاتی به کار گرفته شود. به این منظور در مقاله‌ی حاضر به بررسی اهمیت خلیج فارس پرداخته. در ادامه نقش جزایر جنوبی بررسی شده و در انتها به جزیره‌ی هنگام پرداخته و قابلیت های آن بیان و ارزیابی خواهد شد. پرسشهایی که در این پژوهش مطرح میشوند عبارتند از:

- اهمیت خلیج فارس در مقیاس و منظر منطقه‌ای و جهانی چیست؟
- این قابلیت چگونه میتواند محرک و آغازگر توسعه و تغییرات چندجانبه باشد؟

- چه عواملی آغازگر و تقویت کننده‌ی اهمیت جزایر بوده و توانایی‌های جزیره‌ی هنگام در رسیدن به توسعه‌ی جزایر جنوبی خلیج فارس چیست؟

۲- شناخت موقعیت

برای رسیدن به شناخت بهتر و پی بردن به اهمیت هر نقطه از سرزمینهای درون مرزهای خودی و همسایگان اعم از خاکی و آبی نیاز به مطالعه و بررسی آن موقعیت و نگاه از درون به پیرامون و پیرامون به محدوده ی مورد مطالعه است، چنین پایش و کاوشی نگاهی فراگیر در مقایس خرد و کلان ایجاد کرده که میتواند یاری رسان برنامه‌ریزی منطقه‌ای بوده و راهنمای مسیر در انتخاب سیاست، اهداف و راهبرد و راهکارهای کنونی و آتی باشد. بدین منظور موقعیت منطقه‌ای، خلیج فارس، جزایر جنوبی و جزیره‌ی هنگام بیان شده است.

موقعیت مهم دریای فارس در پیوند دادن جهان شرق و غرب به یکدیگر و نزدیک کردن اقوام به هم، اهمیت خاصی به خلیج فارس از ابتدای تاریخ داده است. بنابر نوشته ویلسن در کتاب خلیج فارس زمانی که هنوز آب دریای مدیترانه با گذر کشتی‌ها شیار نیافته بود، رویدادهای بزرگی در پهنه‌ی آبهای خلیج فارس رخ داده که در روند تکامل نژاد انسانی و تاریخ بشری تأثیر زیادی گذاشته است. آشنایی اقوام جهان باستان با خلیج فارس و ورود گروهی از این اقوام به سواحل و جزایر آبهای خلیج و نشیمنگاه کردن آنها پیشینه‌ای دراز دارد. رویدادهای خلیج فارس در تاریخ مکتوب بشری مقدم بر تمام رویدادها و دریاهای جهان بوده است و سابقه‌ی آن به کهنترین دوران میرسد. ویلسن سواحل و جزایر خلیج فارس را زمینه‌ی بکری برای مطالعه‌ی انسان نخستین میدانند. او معتقد است که سه نژاد نخستین نوع بشر: دراویدی، آفریقایی و مغولی ابتدا در سواحل خلیج فارس با هم روبرو شده‌اند [۳].

۲-۱- موقعیت خلیج فارس و تنگه‌ی هرمز

ایران به سبب دارا بودن سواحل طولانی در خلیج فارس و دریای عمان و از سوی دیگر به واسطه‌ی در اختیار داشتن تنگه‌ی هرمز به ترتیب دارای موقعیت بحری و استراتژیک میباشد. به دلیل داشتن این موقعیت مناسب است که در قرون گذشته، کشور ایران همواره مورد تعرض همسایگان خود و بیگانگان بوده است. در خصوص خلیج فارس باید گفت که موقعیت خلیج فارس آن را به صورت محور ارتباط بین اروپا و آفریقا از یک طرف و آسیای جنوبی و جنوب شرقی از سوی دیگر در آورده است و در مقام بخشی از سیستم حمل و نقل دریایی بین اقیانوسهای هند، کبیر و اطلس عمل میکند. از سوی دیگر اختیار داشتن ۲۰۰۰ کیلومتر مرز آبی در خلیج فارس قدرت و قابلیت بزرگی به ایران بخشیده است.

خلیج فارس، دریای نیمه‌بسته‌ای است که بازوی اقیانوس هند به شمار میرود و تنگه‌ی هرمز کلید آن محسوب شده و در نظریات ژئوپولیتیکی جایگاه ویژه‌ای دارد. «آلبوکرک» دریادار پرتغالی، معتقد بود که «هر دولتی بر سه تنگه‌ی باب المندب، هرمز و مالاکا تسلط داشته باشد، بر جهان مسلط خواهد بود!». در میان آنها تنگه‌ی هرمز در مرکز قرار گرفته و تسلط بر این تنگه به مفهوم تسلط بر دو تنگه

6 (4) , 2022

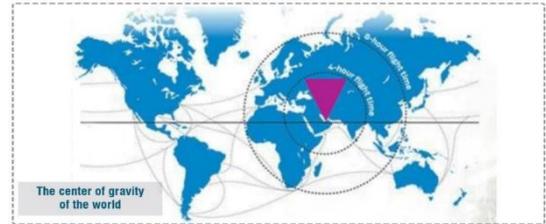
دوره ۶، شماره ۴

زمستان ۱۴۰۰

فصلنامه پژوهشی

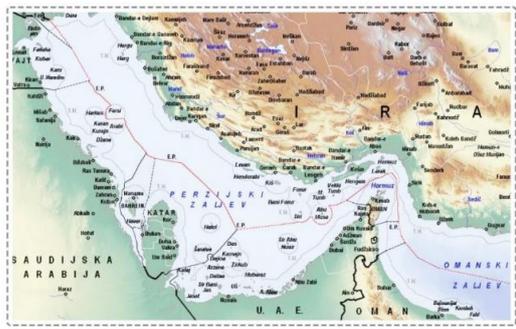

دیگر خواهد بود. تنگه‌ی هرمز باریکه دریایی خمیده شکلی است که در منتهی‌الیه شرقی خلیج فارس واقع شده است و فلات ایران را از شبه جزیره عربستان جدا میکند و آبهای خلیج فارس را به دریای عمان و اقیانوس هند پیوند میدهد. از آنجا که هم کشورهای توسعه یافته و هم کشورهای در حال توسعه به صدور نفت از خلیج فارس وابسته‌اند و بیش از ۲۰ درصد از نفت مورد نیاز جهان باید از تنگه‌ی هرمز بگذرد، امنیت تنگه‌ی هرمز اهمیت بین‌المللی دارد [۴].

شکل ۱ تصویر معرف موقعیت جهانی خلیج فارس و مرکز ثقل جهانی بودن آن؛ منبع: نگارندگان

کشورهای سهیم در جزایر عبارتند از: ایران، کویت، قطر، امارات متحده‌ی عربی، عربستان، عمان و بحرین. جزایر ایرانی مسکون خلیج فارس عبارتند از: ابوموسی، تنب بزرگ، تنب کوچک، قشم، کیش، لاوان، جزیره‌ی هنگام، لارک، هندورابی، هرمز، جزیره‌ی سیری، فرور بزرگ (پلور)، جزیره‌ی فارسی، خارک، خارکو، شیف، مینو، جزیره‌ی نگین، جزیره‌ی صدرا، جزیره‌ی فارور، فرور کوچک. چند جزیره‌ی غیرمسکون فارسی عبارتند از: نخلو، امالکرم، عباسک، جزیره‌ی میرمهنا

شکل ۲ نقشه‌ی خلیج فارس و موقعیت جزایر فارسی و عربی (مالکیت و حریم ملی آبی با خط قرمز معن شده است)؛ منبع: نگارندگان

۲-۲- موقعیت استان هرمزگان

استان هرمزگان، جنوبی‌ترین استان ایران، با مساحتی حدود ۶۸ هزار و ۴۷۶ کیلومتر مربع (هشتمین استان کشور از نظر مساحت) در ساحل خلیج فارس و دریای عمان قرار دارد و سهمی معادل ۷/۴ درصد از مساحت ایران را به خود اختصاص داده است. این استان از شمال و شمال شرقی با استان کرمان، از شمال غربی و غرب با استانهای فارس و بوشهر و از شرق با استان سیستان و بلوچستان همسایه بوده و جنوب آن را آبهای خلیج فارس و دریای عمان به صورت نواری به طول تقریبی ۹۰۰ کیلومتر در بر گرفته است. مرکز استان هرمزگان، بندر عباس است و ۱۳ شهرستان بندرلنگه، بندر خمیر، حاجی‌آباد، میناب، جاسک، رودان، پارسیان، ابوموسی، بستک، قشم، بشارگرد و سیریک (۳۸ شهر، ۳۸ بخش و ۲۲۶۵ آبادی دارای سکنه دارد [۵]). جزایر و بنادر این استان تاریخی کهن داشته و همواره در مسیر تاریخ آسیب دیده و مورد تجاوز و استعمار قرار گرفته‌اند. سیر زندگی در این استان را میتوان با «دریا تا خشکی» و «تلاطم و خروش میان دریا تا شهر و سکونت شهری» تعبیر کرد. از روزگاران صیادی و ملوانی که هویت زندگی را در این مناطق شکل داده (و دریا و ساحل بخش جدا نشدنی این هویت هستند)، تا امروزه که پدیده‌ی زندگی شهری و شهرنشینی که پدیده‌ی غالب جهانی است و ناگزیر به این منطقه نیز کشیده شده است.

۲-۳- تحلیل موقعیت بین‌المللی ایران و خلیج فارس

موقعیت ویژه و بی‌همتای خلیج فارس بر هیچ قدرتی پوشیده نیست، از همین رو بوده که همواره تامین امنیت و پاسداشت آن نقشی حیاتی برای ایران داشته و دارد. بیشترین نیاز انرژی کشورهای جهان از خلیج فارس تامین میشود که تمامی کشورهای این مناطق ناگزیر به عبور از تنگه‌ی هرمز هستند و در صورت محدود نمودن این تردد، ایران، نبض جهان را به دست میگیرد. خلیج فارس دارای جزایر بسیاری در دل خویش میباشد که بخشی از اینان مسکون و بخشی دیگر سکونت ناپذیر و غیرمسکون میباشند، این جزایر دارای مالکیت‌های ملی گوناگون میباشند و هر کدام به سرزمینی تعلق دارند؛

کشورهای دیگری نیز به غیر از همسایگان جنوبی کشور از این موقعیت و محاسن خلیج فارس منتفع میگردند و دریا راه را به سرزمینها و همسایگان دیگر نیز میگذراند و البته که این تعامل و سودمندی دوسویه است و سرزمینها از یکدیگر منتفع میگردند؛ که در این بخش به بررسی گوشه‌های از این روابط منطقه‌ای و همسایگی‌ها میپردازیم

6 (4) , 2022

دوره ۶، شماره ۴

زمستان ۱۴۰۰

فصلنامه پژوهشی

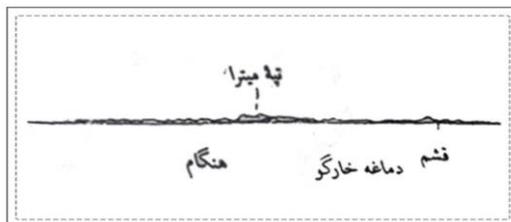
جدول ۱ همسایگی های جزایر جنوبی و تحلیل همسایگی ها، منبع نگارندگان؛ منبع تصاویر: نگارندگان

ردیف	شرح موقعیت	موقعیت قرارگیری
همسایگان جنوبی	<p>هنگام» در قسمتهای جنوبی خود دارای همسایگان متعددی از کشورهای عربی حوزه خلیج فارس است و پس از جزیره ابوموسی، میتوان گفت «هنگام»، دومین جزیره دارا و سکونتپذیری است که به امارات متحده عربی همچون شارجه، ابوظبی و دبئی مرتبط است. از کشورهای دیگر حاشیهی خلیج فارس همچون قطر، عمان، بحرین، کویت نیز میتوان به عنوان دیگر همسایگان نزدیک ملی و بالاخص جزیره قشم و هنگام نام برد که از گزینه‌های قوت بخشی به سایت بوده و در ادامه به آن پرداخته میشود</p>	
همسایگان آسیایی (شرق)	<p>این مسیر از پاکستان، هند گذشته که از گذشته نیز مورد تعامل دریایی و فرهنگی با ایران بوده است. امتداد این مسیر ما را به آسیای شرقی میرساند و کشورهایی همچون مالزی، تایلند، چین (که از یکی قدرتهای اقتصادی آسیا و جهان محسوب شده)، ژاپن (کشوری دارای تمدن کهن و از پیشگامان صنعت در آسیا) و کره جنوبی در امتداد این خوانش قرار دارند. امتداد این مسیر ما را به آسیای شرقی میرساند و کشورهایی همچون مالزی، تایلند، چین (که از یکی قدرتهای اقتصادی آسیا و جهان محسوب شده)، ژاپن (کشوری دارای تمدن کهن و از پیشگامان صنعت در آسیا) و کره جنوبی در امتداد چنین خوانشی قرار دارند</p>	
در مسیر غرب	<p>این پیمایش از عمان آغاز میگردد، گذار از یمن و شبه جزیره عربستان، آغاز پیوند دریایی با آفریقا و رسیدن به مصر است و کانال سوئز همچون مفصلی، خلیج عدن و دریای سرخ را به دریای مدیترانه متصل و مرتبط میسازد و میتوان گفت دروازی آبی رسیدن به اروپا است. گذار از این کانال به دو مقصد مهم دارد: از سویی کشورهای شمال آفریقا همچون مراکش، الجزیره که روزگاری در ارتباطات کهن دریایی با ایران بوده‌اند. کشورهای دیگر از آسیا همچون ترکیه، لبنان، سوریه نیز پس از گذار از «پورت سعید» قابل برسایند. از سوی دیگر این پیمایش به اروپا میرسیم، کشورهای مدیترانه‌ای همچون یونان، فرانسه، ایتالیا و اسپانیا در این مسیر قرار دارند</p>	
در مسیر آفریقا	<p>گذار از خلیج عدن راه دیگری به ما مینماید که چنانچه به سمت جنوب برویم، کشورهای شرقی و جنوب شرقی تا جنوبی آفریقا را درنور دیده ایم، مسیرهایی که پیش تر به قصد ترویج اسلام به سرزمینهایی همچون تانزانیا «دارالسلام» توسط ایرانیان و مسلمانان پیموده شده و یا دریانوردان جنوبی ایران از دیرباز می پیموده اند و ریشه های فرهنگی آن امروزه جای مانده. برخی شواهد تاریخی ارتباط سنتی: وجود سنت و آیین های مشترک دریانوردی میان ایرانیان و ناخداهای سرزمین های آفریقا، ترویج و اشتراک علوم، صنایع و حتی گونه های طبیعی همچون درختی آورده و بومی شده در جنوب همچون گارم زنگی (از زنگبار)، پلمریا و</p>	

۳- شناخت جزیره هنگام

هنگام جزیره‌ای است از بخش قشم، شهرستان بندرعباس که دارای ۷۸ تن سکنه و آب آن چاه و باران است [۶]. «هنگام» جزیره‌ای است در تنگه‌ی هرمز، دهانه‌ی خلیج فارس، در استان هرمزگان، با مساحت ۳۳ کیلومتر مربع، در ۳ کیلومتری جنوب غربی بندرعباس و ۵۶ کیلومتری جنوب غربی شهر قشم قرار دارد. طول آن ۹ کیلومتر، پهنای متوسط آن چهار کیلومتر و ارتفاع بلندترین نقطه‌ی آن ۱۰۵ متر است. آبادیهای آن عبارت اند: از «هنگام جدید» در شمال، «هنگام قدیم» در جنوب، و «قیل (غیل)» در غرب. ساکنان آن به صورت عمده به ماهیگیری اشتغال دارند. علاوه بر هلندیها، انگلیسیها نیز مدت نسبتاً طولانی در این جزیره سکونت داشته اند و دارای تأسیسات بندری و نظامی بوده اند و از آن برای حفاظت از خط تلگراف هندوستان به بریتانیا استفاده میکردند [۷]. هنگام جزیره‌ی کوچکی است واقع در سه کیلومتری جنوب جزیره قشم و همچون جزیره‌ی لارک در لبه‌ی آبهای ژرف کانالهای کشتیرانی تنگه‌ی هرمز قرار دارد. این جزیره در شصت کیلومتری جزیره‌ی لارک، پنجاه کیلومتری جزیره‌ی عمانی «غنم» و سه کیلومتری جزیره‌ی قشم واقع شده است هنگام ده کیلومتر درازا و بین سه تا شش کیلومتر پهنای دارد. کرانه‌های جزیره‌ی هنگام بیشتر برای استقرار ناوگان دریایی مناسب است [۸].

جزیره‌ی هنگام یکی از جزایر شهرستان قشم است که در ۱۳۸۹ متری جنوب شرقی جزیره‌ی قشم، و ۲۸ مایلی (۵۲ کیلومتری) جزیره‌ی لارک، ۴۵ مایلی (۸۱ کیلومتری) بندرعباس ۴۰۰ مایلی (۷۲ کیلومتری) جزیره‌ی هرمز واقع شده است. «رزمآرا» در جلد اول کتاب «سمینار در خلیج فارس»، موقعیت جغرافیائی جزیره‌ی هنگام را اینگونه عنوان کرده است: «جزیره‌ی هنگام در مسافت ۶۰ کیلومتری از جزیره‌ی لارک و ۵۵ کیلومتری آبادی قشم و ۵۰ کیلومتری جزیره‌ی الغنم واقع است».

شکل ۳ گراف جزیره‌ی هنگام- نیمرخ جنوب باختری در مقایسه با جزیره‌ی قشم؛ [۸]

دریادار بایندر در صفحه‌ی ۶۷ کتاب خلیج فارس چاپ سال ۱۳۱۷ مینویسد: «این جزیره دو کیلومتر از وسط کرانه‌ی جنوبی جزیره‌ی قشم فاصله داشته، جمعیت آن در حدود ۷۵۰ نفر، شغل آنها رفتن

به دریا و ماهیگیری و صید مروارید بوده، ارتباط آنها هم با کرانه‌ی عمان وهم کرانه‌ی ایران و توسط کرجی‌های بادی میباشد؛ در ناحیه‌ی شمالی این جزیره ارتفاعاتی موجود است که بلندترین آن به نام «تپه‌ی میترا» و به ارتفاع ۱۰۸ متر است». جزیره‌ی هنگام نزدیک به ۱۰ کیلومتر طول و ۶ کیلومتر عرض دارد، مساحت جزیره را ۵۰ کیلومترمربع دانسته است. هنگام در گذشته دارای اهمیت بسیاری بود. وجود یک قبرستان با ۵۰۰۰ سنگ قبر نشانه‌ی جمعیت و آبادانی گذشته هنگام است.

۳-۱- سواحل و ارتفاعات هنگام

رزمآرا در سمینار خلیج فارس درباره‌ی کرانه‌های جزیره چنین بیان داشت: کرانه‌های این جزیره مُضَرَس [دندانه دار] است و بایک شیب ملایم به دریا فرو میرود. عمق آب در تمام اطراف جزیره به مقدار کافی است و قایقها میتوانند به سهولت بدان نزدیک شوند مخصوصاً در کرانه‌ی شمال خاوری مقابل «هنگام نو» چون عمق آب در این محل در حدود ۱۰ تا ۱۵ متر است، جزیره‌ی هنگام در کناره‌ی جنوب شرقی قشم به نحوی قرار گرفته که انتهای شمال شرقی آن در فاصله‌ی یک مایلی جنوب غربی رأس خارگو میباشد. تپه‌های آن که ارتفاعشان از کناره‌ی شمالی به طرف کناره‌ی جنوبی کاهش مییابد از علف و خاشاک پوشیده اند و بطور کلی رنگ این جزیره تیره میباشد. «دهکده‌ی غیل» در ۳ مایلی [۴/۸۲ کیلومتر] جنوب غربی منتهی الیه شمالی جزیره قرار گرفته؛ دهکده‌ی بزرگتری نیز در نزدیکی دماغه، واقع در انتهای جنوبی این جزیره قرار دارد.

۳-۲- وضعیت طبیعی جزیره هنگام

این نقشه برگرفته از لایه‌های توپوگرافی، آبراهه، شبکه راه‌ها، نخلستان، فضای سبز و خطوط منحنی میزان تهیه شده است. جزیره‌ی هنگام تقریباً هموار است و تنها در نیمه‌ی شمالی جزیره چند نقطه‌ی ارتفاعی وجود دارد که بلندترین آن «کوه فاکس» با ارتفاع ۱۰۶ متر است. نیمه‌ی جنوبی آن دارای عوارض با توپوگرافی کمتر و شیب ملایم و نیمه‌ی شمالی دارای پستی و بلندی‌های زیادی است. به دلیل نبود اختلاف زیاد در ارتفاع و عرض جغرافیایی و از طرفی داشتن اقلیم گرم و مرطوب و شوری آب و خاک، این ۶ جزیره دارای پوشش گیاهی ویژه‌ی منطقه «حاره» است و تنوع چندان زیادی ندارد، بنابراین به صورت جوامع کوچک در طبقات فضای سبز و نخلستانها در نقاط مختلف جزیره مشاهده می شود [۹].

۳-۲-۱- پیشینه‌ی زمین‌شناسی و تکتونیک

از دیدگاه زمین‌شناسی جزیره‌ی هنگام زیر مجموعه‌ی پس خشکی بندرعباس و زون زمین‌شناسی زاگرس چین خورده در جنوب ایران محسوب میشود. پیدایش خلیج فارس و تنگه‌ی هرمز ثمره‌ی جابه‌جایی پوسته‌ی کره زمین در روزگار بسیار دور است. در حدود پانصد میلیون سال پیش (دوره‌ی پره-کامبرین) پوسته‌ی جامد زمین در واقع مربوط به قاره‌ی واحد بود با جابه‌جایی و نفوذ آنها، در فضاهایی که در اثر ترک، شکافهای عمیق ایجاد شد، به تدریج قاره‌ها و اقیانوسها پدید آمد در حدود سی و پنج میلیون سال قبل، شکاف دریای عمان گسترش یافت و دنباله‌ی این شکاف خلیج فارس را به

دریای عمان متصل کرد. جزیره‌ی هنگام نیز نتیجه‌ی فعالیت بیرون آمدن گنبد نمکی است که از دوران پره-کامبرین فعالیت داشته، این گنبد در سطح جزیره رخمون پیدا کرده و با خود سنگهای آذرین اعم از درونی و بیرونی را به همراه آورده است. در ساحل جزیره تشکیلات آهکی-مرجانی مشهود است که در زیر آنها تشکیلات مارنی و ماسه سنگی مربوط به «پلیوسن» قابل رویت میباشد؛ به عبارت دیگر جزیره‌ی هنگام نیز به مانند جزیره‌ی لارک در زون ساختمانی زاگرس چین خورده قرار داشته است [۹]. از نگاه زمین‌شناسی، جزئی از زاگرس چین‌خورده و زیر پهنه‌ی بندرعباس است. جزیره‌ی هنگام، نتیجه‌ی فعالیت بیرون آمدن گنبد نمکی است که از دوران پره-کامبرین فعالیت داشته، این گنبد در نیمه‌ی شمالی جزیره رخمون پیدا کرده و با خود سنگهای آذرین اعم از درونی و بیرونی را به همراه آورده است.

۳-۲-۲- توپوگرافی و ناهمواریها

عوارض توپوگرافی در جزیره‌ی هنگام نمود چندان ندارد. در نگاه کلی جزیره تقریباً هموار به نظر میرسد که تفاوت‌های ارتفاعی چشمگیری در آن مشاهده نمیشود؛ در نیمه‌ی شمالی جزیره چند نقطه‌ی ارتفاعی وجود دارد که شاخصترین آن کوه فاکس بلندترین نقطه‌ی جزیره، یک گنبد نمکی است که با شیب بیشتر از ۲۵ درصد به زمین‌های اطراف مسلط است. به غیر از دو عارضه‌ی یادشده به طور کلی بخش وسیعی از سطح جزیره‌ی هنگام، «تپه‌ی ماهوری» بوده و تنها قسمت‌های شمال شرقی و جنوب غربی جزیره نسبتاً مسطح است [۹]. اگر هنگام را از وسط به دو نیمه‌ی شمالی و جنوبی تقسیم نماییم، نیمه‌ی جنوبی آن دارای عوارض توپوگرافی کمتر و شیب ملایم و نیمه‌ی شمالی دارای پستی و بلندیهای زیادی است. تپه‌ماهوری بوده و در قسمت‌های شمالی، شمال شرقی و جنوب غربی جزیره با سطوح ارتفاع ۱۰ تا ۲۰ متر نسبتاً مسطح است. در نیمه‌ی شمالی جزیره تنها چند نقاط ارتفاعی بیشتر از ۸۰ متر دیده میشود. با توجه به وضعیت توپوگرافی، مناسبترین قسمت جزیره برای استفاده در طرحهای توسعه و عمرانی، ساحل شمال، شمال شرق و جنوب و جنوب غرب (حدافاضل هنگام قدیم تا روستای غیل) میباشد. بخش‌های شمالی و شرقی جزیره نسبت به زمینهای ساحلی غربی و نیمه‌ی جنوبی از شیب نسبتاً تندتری برخوردارند. بخش‌های شمالی و شرقی جزیره نسبت به زمینهای ساحلی غربی و نیمه‌ی جنوبی از شیب نسبتاً تندتری برخوردارند. به طور کلی کرانه‌های این جزیره با یک شیب ملایم به دریا فرو میرود، در این جزیره جهت شیب توپوگرافی، در نواحی شمالی به سمت شمال می باشد و جهت شیب در دامنه‌های جنوبی، به طرف مرکز جزیره‌ی هنگام است. در نواحی غربی و شرقی و جنوبی نیز جهت، مرکز به سمت دریا است. به طور کلی آبهای ساحل غربی و شمالی جزیره نسبت به آبهای ساحل شرقی عمق کمتری دارند. در نتیجه سواحل شمالی به دلیل دارا بودن عمق کم و موقعیت نسبی، مناسبترین مسیر جهت تردد قایقها از قشم به هنگام است و سواحل غربی محل مناسبی برای قایقرانی تفریحی و ایجاد منطقه مجاز شنا هستند. از طرفی زیستگاه آبزیان زینتی در ساحل شمالی و دلفینها در ساحل جنوب غربی است که خود عامل جذب گردشگران است [۹].

۳-۲-۳- ژئومورفولوژی (ریخت شناسی زمین)

خلیج فارس در اصل باقیمانده دریا‌های دوران سوم زمین‌شناسی است که تمام ناحیه‌ی زاگرس را میپوشانده است. همزمان با چین خوردگی‌های اواخر دوران سوم و بالا آمدن تدریجی زاگرس، آب‌ها کم‌کم به سمت جنوب، عقب‌نشسته و تقریباً در محدوده‌ی کنونی به صورت خلیج فارس باقی مانده است؛ و حاشیه‌ی شمالی آن جزو ساختمان چین‌خورده‌ی زاگرس می‌باشد. سطح آب خلیج فارس در دوره‌ی کوتاه‌تر در ارتباط با دوره‌های یخچالی و بین یخچالی نوسان شدیدی داشته است. به هنگام گسترش یخچال‌های قاره‌ای، به علت پایین رفتن سطح آب اقیانوسها، سطح آب خلیج فارس نیز به شدت پایین میرفته و گاهی خشک میشده است. شواهد پیکرشناسی و رسوبشناسی از جمله وجود تپه‌های ماسه‌ای در کف خلیج فارس، بیانگر خشک شدن کامل آن در ۲۰ تا ۳۰ هزار سال پیش می‌باشد. به طور کلی عوامل کنترل کننده‌ی اصلی زمین، ریختشناسی یک منطقه، سنگشناسی، حرکات تکتونیکی، گسل، عوامل اقلیمی و تأثیر انسان است. منطقه‌ی مورد مطالعه به لحاظ زمین-ریختشناسی از اجزای متفاوتی تشکیل گردیده است. بلندی شامل کوه‌ها و تپه‌های کم ارتفاعی است که عمدتاً با روندهای شمال شرق- جنوب غرب تکتونیکی و فرسایشی است. پستیها یا نواحی کم ارتفاع اکثراً در اطراف مناطق ساحلی مشاهده میشوند. این دشتهای شیب ملایمی دارند. قسمت عمده‌ی ناهمواریهای جزیره به صورت فراز و نشیبهای کم ارتفاع و نه چندان محسوس است که در نتیجه‌ی جریان آبهای سطحی و فرایندهای تکتونیکی ضعیف به وجود آمده اند. لیکن به طور کلی هر چه از سواحل جزیره به بخشهای داخلی آن پیش رویم ارتفاع با شیب ملایمی افزایش یافته و به جزیره تیپ ناهمواری برآمدهای میدهد که از سواحل خارجی خود بلندتر است. این افزایش شیب و ارتفاع در قسمت شمالی منطقه در کوه‌های نشونه و فاکس به بیشترین حد خود میرسد. (همان: ۵)

شکل ۴ تصویر معرف بلندیهای جزیره هنگام با دید از نزدیکی ساحل، منبع: نگارندگان

۳-۳- اقلیم‌شناسی جزیره هنگام

چون در جزیره هنگام ایستگاه هواشناسی وجود ندارد، اظهار نظر درباره ویژگی اقلیمی و آب و هوایی آن بر اساس اطلاعات و آمار ایستگاه هواشناسی جزیره قشم که نزدیکترین ایستگاه به این جزیره میباشد، میسر است. طبق روش دومارتن، اقلیم استان هرمزگان خشک و بر اساس روش آمبرژه بیابانی گرم شدید تعیین شده است. آب و هوای جزیره هنگام مانند جزایر دیگر خلیج فارس گرم و مرطوب است. در تابستان گرم و نیمه‌ی استوایی همراه با وزش باد و شرعی و در ۹ ماه دیگر مخصوصاً زمستان، بهاری و مطبوع و با

رطوبت نسبی ۶۹ درصد است و بارندگی به ندرت در آن انجام میگردد جزیره هنگام دارای دو فصل مشخص، یکی فصل گرم و طولانی و دیگری فصل معتدل و کوتاه مدت میباشد؛ بنابراین بیش از ۳ تا ۴ ماه، حالت بهاری و مطبوع ندارد [۹]. از ویژگی‌های دیگر آب و هوایی جزیره هنگام، وزش بادهای به هنگام و نابه هنگام تند و میانه و ملایم در طول سال است. این بادهای نقش مؤثری در تغییر آب و هوای جزیره و آرامش و آشفتنگی آب دریا دارد، دانش مردم در شناخت بادهای جهت هر باد و آگاهی از سود و زیان آنها بسیار بالاست. در طول زمستان به علت سرد شدن توده‌ی عظیم هوا در سرزمینهای آسیای مرکزی و شمالی، بادهای به صورت گسترده بر جزیره هنگام اثر میگذارند. بادهای شمال غربی (که عمدتاً صبحها میوزند) در زمستانها، هوای بسیار معتدل و مطبوعی را در جزیره ایجاد میکنند. در مدت تابستان به علت گرم شدن قوس کویری ایران، منطقه‌ی کم فشار روی ایران تشکیل میشود و یکی شیب فشار از جزیره هنگام به طرف سرزمین اصلی به وجود میآید با این وصف، بعد از ظهرها که گرم‌ها به نهایت خود میرسد بادهای جنوب، جنوب شرق و جنوب غربی وزیدن میگیرند؛ اما این بادهای به طور عمده توده‌های بخار آب تشکیل شده در خلیج فارس را به سوی هند میبرند و سبب ریزش بارانهای فراوان تابستانی در این سرزمین میشوند. آب و هوای خشک و نیمه‌ی استوایی، تابستانهای گرم با بادهای گرم سبب تولید بخار دریا و انتقال بخار به سطح جزیره میشود که اصطلاحاً به آن «شرعی» میگویند. در نتیجه تابستانهای قشم بسیار گرم و آفتابی و مرطوب و زمستانهای منطقه، خنک و نامتغیر است. ریزش باران بین خرداد تا مهر در جزیره هنگام بسیار نادر است. بارانهای موسمی تابستانی اقیانوس هند به ندرت جزیره هنگام را تحت تأثیر قرار میدهد. بارانهای سیل آسای جزیره آذرماه تا اردیبهشت ماه طی چند روز از سال فرو میبارند. این بارانها در گذشته تأمین کننده‌ی آب‌انبارهای هنگام بوده اند، میزان بارش در جزیره اندک است و به هوای فضای دریا و منطقه‌ی پیرامون جزیره در سال بستگی دارد. در بهمن ماه معمولاً بیش از ماه‌های دیگر سال باران میبارد. تیر و مرداد هم از ماههای کم باران در طول سال محسوب میشوند. بطور کلی بیشترین میزان بارش سالانه در زمستان (۶۷/۱٪ بارندگی) رخ میدهد که با رسیدن بهار به علت تأثیر توده‌ی هوای پرفشار جنب- حاره‌ای این میزان بارندگی به شدت کاهش مییابد. به لحاظ آب و هوا، جزیره هنگام در شمار مناطق خشک است و میزان بارندگی در آن بسیار کم است [۹].

۳-۴- پیشینه‌ی تاریخی

جزایر تنگه‌ی هرمز در طول تاریخ حوادث و رویدادهای مختلفی را پشت سر گذاشته است، تمام وقایعی که در جزیره قشم رخ داده، در جزایر اقماری آن یعنی هرمز، لارک و هنگام نیز بی تأثیر نبوده است. مادها بین سالهای ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰ قبل از میلاد در ایران حکومت میکردند، در دوره‌ی هخامنشی، اقوام آریایی در جزایر تنگه‌ی هرمز از جمله قشم، هرمز، لارک و هنگام مستقر شدند و برای رفع بیابانی جزایر منطقه و نیز تأمین آب کشتیهای عبوری آن زمان و حمل آب به نقاط دوردست و احیاناً برای مقاصد نظامی، اقدام به ساختن مخازن بزرگ و آبگیرهای متعدد و سدهای عظیم در قشم کردند.

پادشاهان ساسانی نیز به جزیره‌ی قشم و جزایر اقماری آن توجه داشتند. در زمان فتح قسطنطنیه خلیج فارس حلقه‌ی اتصال آبهای آسیا و اروپا از طریق ایران و مرکز مبادله‌ی کالا و لنگرگاه کشتیها و سیاحت دریانوردان بود، پس از سقوط قسطنطنیه ناگهان به یک به منطقه‌ی سوق الجیشی (استراتژیک) برای شرق و عثمانی و غرب در آمد. به راه انداختن جنگهای ایران و عثمانی برای تضعیف دو قدرت، مشغول کردن ایران در مناطق شمالی و غفلت از خلیج فارس و تجزیه‌ی مناطقی از ایران و عثمانی، بخشی از توطئه‌های غرب برای تسلط بر سرزمینهای اسلامی و تضعیف دو قدرت جهان اسلام بود. پرتغالیها در این شرایط با استفاده از امکانات مادی و سلاحهای سنگین و روشهای سرکوب و کشتار جمعی مردم، برای اشغال خلیج فارس ابتدا به اشغال جزیره‌ی هرمز و پس از آن جزایر دیگر پرداختند. آلبوکرک در ۱۵۰۹ میلادی ناوگان پرتغالی را وارد آبهای دریای عمان و خلیج فارس کرد و پس از اشغال و تخریب شهر «مسقط» به سوی جزیره‌ی هرمز حرکت کرد و پس از جنگی سخت با امیر هرمز این جزیره را به قهر و غلبه گرفت و با توجه به موقعیت ممتاز هرمز، قلعه‌ی نظامی مستحکمی در آن بنا نهاد. در اواخر قرن شانزدهم و اوایل قرن هفدهم میلادی ایران صفوی به طور قابل ملاحظه‌ای تحکیم یافته، در همان دوره علاقه‌ی ایران صفوی نیز مجدداً معطوف خلیج فارس گردید. اکنون هرمز برای ایران صفوی دارای اهمیتهای ویژه از جمله در مورد بازرگانی و صادرات ابریشم ایرانی بود. ایران میکوشید صادرات ابریشم را به جای استفاده از راه سنتی (حلب) که از خاک مستملکات عثمانی میگذشت، از طریق خلیج فارس انجام دهد؛ این بار دیپلماسی ایران دست به کار شد.

خوانین لارستان در سالهای هفتاد قرن شانزدهم میلادی با کمک اسلحه و کمکهای مادی از شیراز دریافت کرده بودند، ابتدا گمبرون، (بندرعباس کنونی) را تحت تسلط خود قرار داده و سپس دست به محاصره‌ی هرمز زده و کوشش برای تصرف دژ مستحکم و قلاع پرتغالیها بارهای متمادی تکرار گردید تا اینکه در ۱۰۳۱ هجری شاه عباس امامقلی خان را وادار کرد تا نسبت به جزیره، ادعای مالکیت کند و فرمان داد تا عملیاتی برای تصرف جزیره آغاز گردد. اولین عملیات موفق با اخراج پرتغالیها از بحری به پیروزی رسید و آخرین عملیات بزرگ نامنظم (جنگهای نامنظم) علیه قوای بیگانه با وجود برتری نظامی پرتغالیها (و با کمک نیروی دریایی انگلیس) به پیروزی منجر شد و قوای ایرانی در سال ۱۰۳۱ هجری قمری موفق شدند اشغالگران را از سرزمین خود بیرون کنند. پس از درگذشت شاه عباس، هلندیها مصمم شدند موقعیت خود را در ایران تحکیم کرده و تسلط خویش را در آنجا مستقر سازند و بالاخره برای اینکه ایرانیها را مجبور ساخته و حق تجارت انحصاری آن را به خود اختصاص دهند، متوسل به زور گردیدند، نیروی دریایی کاملی در خلیج فارس حاضر کرده و در پاییز سال ۱۶۴۴ به حصار و قلعه قشم حمله کردند و بالاخره به این وسیله امتیاز تجاری لازم را از شاه ایران دریافت داشتند. برای مدتی در خلیج فارس هلندیها امتیاز تجارت ابریشم را به عهده داشتند و جزایر تنگه‌ی هرمز در تصرف آنها بود، اما چون نگاهداری جزایر مخارج هنگفتی برای هلندیها تولید میکرد به ناچار آنها را تخلیه کردند.

در دوران افشاریه نادر پس از تحکیم موقعیت خود، به فکر ایجاد یک نیروی دریایی پر قدرت در خلیج فارس افتاد و به همین جهت به بنادر و جزایر سفارش تهیه کشتی و یا خرید آن را صادر کرد و «لطیف‌خان» را به حکومت دشتستان و شولستان و کاپیتانی کل سواحل و بنادر خلیج فارس انتخاب کرد. در زمان کریمخان زند، جزایر قشم و هرمز زیر نظر طایفه‌ی «بنی معین» قرار داشت، شیخ عبدالله بنی معین ضابط جزیره‌ی هرمز و شیخ حسن بنی معین ضابط جزیره‌ی قشم بودند. شیوخ بنی معین قبیله‌ای از اعراب بودند که حدود ۱۹۰ سال بر جزیره‌ی قشم و جزایر اقماری آن حکومت کردند. در اواخر دوره قاجار ماموران دولتی ستمها و تعدیات زیادی بر مردم جزیره‌ی قشم و سایر نقاط روا داشتند و مدام آنها را تحت فشار قرار دادند و به همین جهت مردم در فرصتهای مناسبی که یافتند، تن به مهاجرت دادند. پس از به قدرت رسیدن آقامحمدخان قاجار در ایران که وضع دولت مرکزی استحکام یافت، سلطان عمان نماینده‌ی ای به دربار ایران اعزام کرد و خواهان اجرای این مناطق به مدت نود و هفت سال شد، دولت قاجاریه تازه شکل گرفته بود و به علت جدال با دولتهای روس و عثمانی و اردوکشیهای داخلی، فرصت رسیدگی به جنوب کشور را نداشت، با این تقاضا موافقت کرد و فرمانی صادر و به موجب آن بندرعباس و جزیره‌ی قشم را به مدت ۷۵ سال در مقابل پرداخت سالیانه ۶۰۰۰ تومان به اجاره‌ی سیدسلطان و اولاد او واگذار کرد.

در زمان ناصرالدین شاه، بندرعباس، بندر خمیر، میناب و مناطق تابعه به اضافه‌ی جزایر قشم و هرمز که سالها به صورت غیررسمی در اجاره‌ی سلطان عمان بود، طی قرارداد بیست سالهای به سیدسعید، (سلطان مسقط) اجاره داده شد. سیدسعید نیز قراردادی با انگلیسیها بست و به موجب آن انگلیسیها اجازه داشتند در جزیره‌ی قشم برای خود یک پایگاه نظامی بسازند. پس از مرگ سعید به نوه‌ی سید سعید اجاره داده شد و پس از خلع سلاح سید سالم از سلطنت، دولت ایران رسم اجاره‌ی نواحی را به اتباع خارجی لغو کرد. پس از سید سعید که حکومت مسقط و عمان رو به ضعف گذاشت، انگلستان کمک سلطه‌ی خود را بر این کشور گسترانید، به همین مناسبت از اواخر دوره‌ی مظفرالدین شاه قاجار، حتی مرادده‌های تجاری نیز بین ایران و حکومت عمان و مسقط رو به سستی گذارد و در اوایل حکومت پهلوی که سلطه‌ی حکومت مرکزی بر تمام نواحی گسترانیده شد و مرزها تقریباً زیر کنترل در آمدند این مرادده به طور کلی قطع گردید. انگلیسیها برای حفظ آقایی و سیادت دریایی خود و سهولت دستاندازی به سواحل شمالی و جنوبی خلیج فارس از مدتها قبل نقشه‌ی تصرف نقاط مهمی از بنادر و جزایر و نیز از بین بردن کشتیهای محلی را در سر داشتند و در هر فرصتی که مییافتند با اندک بهانه با مردم سواحل و جزایر به جنگ میپرداختند و قبل از هر چیز دست به انهدام کشتیها و تصرف سواحل میزدند. همانطور که اشاره شد امامقلی خان فرزند الله وردی خان، امیرالامرای فارس برای تصرف جزیره‌ی هرمز و قشم و دفع شر پرتغالیها با موافقت شاه عباس از نیروهای انگلیسی در خلیج فارس استفاده کرد و نخستین بار انگلیسیها به همراه سپاهیان ایرانی و چهارنفر انگلیسی مامور نگهداری از قلعه شدند. انگلیسیها در نیمه‌ی اول قرن سیزدهم هجری بندر «باسعیدوی» قشم را مرکز سوخت خود قرار دادند و انبارهای

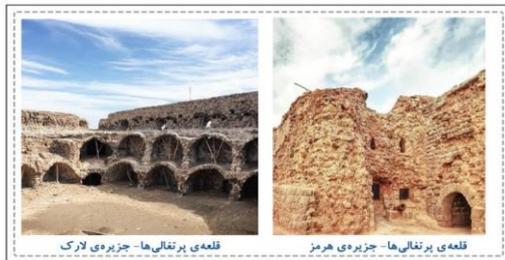
متعددی در آن برای ذخیره ذغال سنگ ایجاد کردند. انگلیسیها در فوریه ۱۹۲۱ میلادی کشور ایران را از قوای نظامی خود تخلیه کردند، ولی همچنان جزیره هنگام و بندر باسعیدی قشم را در اشغال خود نگه داشتند و حاضر به آزادسازی آنجاها نشدند. پس از آنکه انگلیس و روس طبق معاهده فیما بین خود (۱۹۰۷ میلادی) قرار اشغال ایران را گذاشتند و منطقه‌ی شمالی ایران توسط روسها اشغال شد، مناطق جنوبی نیز به تدریج به وسیله قوای انگلیسی تحت اشغال درآمد و این اشغال تا سال ۱۹۲۱ میلادی یعنی ۱۲۹۹ هجری شمسی ادامه داشت. بالاخره در فوریه ۱۹۲۱ میلادی در ایران کودتا انجام شد و انگلیسیها کشور ایران را از نیروهای نظامی خود تخلیه کردند و مؤسسات ایرانی را تحویل دادند اما جزایر بحرین و هنگام و باسعیدو (قشم) را در اشغال و تصرف خویش نگاهداشتند. عصر پهلوی، مردم جزیره قشم، به علت رکود معاملات مروارید، بی آبی، بیکاری، دوری از سواحل اصلی، عدم توجه دولتهای وقت، فشار بیرویه مأموران به ساکنان متعصب در کشف حجاب و پذیرش لباسهای جدید غیر متناسب با شرایط آب و هوا و خصوصاً سربازگیری، تاسیس گمرک و برقراری عوارض گمرکی و اجرای قانون انحصار تجارت خارجی و جلوگیری از حمل قاچاق و حدوث چندین زلزله قوی، تدریجاً خانه و کاشانه‌ی خود را ترک و به شیخ نشینهای خلیج فارس، کشور عمان، پاکستان، زنگبار و هندوستان پناهنده شدند و یا مهاجرت کردند. در اوایل سلطنت رضاخان، کلیه حکام عرب و بنی معین، کنار گذارده شدند و به جای ایشان حکامی از جانب مرکز انتخاب و منصوب گشتند.

چون جزیره قشم در آن وقتها تابع بوشهر بود به دستور دولت برای اداره قشم و بندرعباس و میناب، به دستهای از بلوردیها و تنگسیرها مأموریت داده شد تا به محل بیانند و اداره امور را عهده دار گیرند در سال ۱۳۰۲ شمسی اولین دسته از چریکهای تنگسیری اهل بوشهر، به سرپرستی شخصی به نام «کات محمدعلی بلوردی»، به قشم آمدند که تعداد آنها هفت نفر چریک مسلح بود. محل نایب‌الحکومه را در منزل «شیخ عبدالله معین»، خانه‌ی قدیمی شیخ محمد صفر، قرار دادند. تنگسیرها مدت دو سال در قشم ماندند، در حفظ آرامش آنجا کوشیدند و به امور مردم رسیدگی کردند و به

بندرعباس رفتند. در حدود سال ۱۳۰۴ شمسی اولین بخشدار رسمی دولت به نام آشغانی که مرد نسبتاً مسنی بود، تک و تنها از تهران وارد قشم شد و در منزل عبدالله محمد احمد روبه روی مسجد جامع فعلی اقامت گزید [۹].

۳-۵- وجه تسمیه «هنگام»

هنگام در پارسی باستان: «هنگام»، در ارمنی: آنگام، به معنی وقت، زمان و گاه است، ولی این واژه از دو پاره‌ی «هن» و «گام» تشکیل شده است. هن به فارسی و دری به معنای هست میباشد، «گام» به معنی روستا و دهکده نیز آمده است و به زبان هندی هم دهکده را «گام» گویند؛ بنابراین میتوان گفت که واژه‌ی هنگام از گذشته‌های دور یادآور دهکده یا روستایی در این جزیره بوده و به همین جهت نام خود جزیره هم هنگام خوانده شده است که یادآور آبادی و اهمیت جزیره در روزگاران کهن است. این جزیره در گذشته به نام‌های: هنگام و هنیام خوانده می شده که نامهای مناسبی بر این جزیره نبوده اند

شکل ۵ تصویر احداثات نظامی و قطاع پرتغالیها در جزایر جنوبی (نمونه: هرمز و لارک)؛ منبع: نگارندگان

۳-۶- سنت، عقاید و باورهای رایج در جزیره ی هنگام

میراث فرهنگی و اجتماعی جزایر جنوبی را می توان گنجینه‌ی ارزشمندی نامید که با حیات خود بازناب و نشانگ و عقایدی دانست که روزگاری میان این بخش از ایران برقرار بوده و میتواند از گذشته روایتی زنده کند:

جدول ۲ عقاید، باور و سنت های ساکنان جزایر جنوبی و جزیره ی هنگام؛ منبع: داوودبیور، ۱۱۶-۱۱۲: ۱۳۹۵

ردیف	شرح و بیان ویژگی	تصویر
۱	مردم این جزیره مسلمان و پیرو مذاهب تشیع و تسنن میباشند. دین مردم اسلام و مذهب (سنی شافعی) و شیعی (اثنی عشری) است. زبان اهالی جزیره، فارسی با گویش بندری و زبان عربی است. در این جزیره به علت ارتباط زیاد با کشورهای همسایه به خصوص شیخ نشینهای خلیج فارس، زبان عربی نیز کم و بیش در گویشهای محلی راه یافته و به صورت لهجههای ترکیبی از واژههای فارسی و عربی و هندی وارد زبان این ناحیه شده است. (همان: ۱۱۲)	 منبع: esmaeelyeh.net
۲	فرهنگ مردم جزیره هنگام آداب و سنن مردم جزایر قشم، هرمز و لارک از دیرباز یکسان بوده و از فرهنگهای غربی و خارجی کمتر تأثیر پذیرفته است. بردباری، خونگرمی، مهماننوازی و تحمل در برابر کمیوها و سختی شرایط آب و هوا، از ویژگیهای خاص و خصلتهای مردم این جزایر است. اهالی هنگام چون در محدوده‌ی بسته‌ی جزیره قرار گرفته‌اند، یکپارچگی خود را حفظ کرده و در معاشرت با یکدیگر از روحیه‌ی گرم و همبستگی بالایی برخوردارند و روابط حسنه‌ای باهم دارند. مردم جزیره پایبند اصول دین اسلام هستند و به همین مناسبت، آداب و رسوم آنها نیز بیشتر در پیرامون مراسم مذهبی و برگزاری جشنها و اعیاد دینی است. (همان: ۱)	 منبع: snm.ir

منبع: iribnews.ir

مراسم مولودی در جزیره در طی سال، چهار روز برگزار میشود. مولودی از جمله مراسم مذهبی است و در مسجدها برگزار میشود. روزهای مولودخوانی که در جزیره‌ی قشم برگزار میشود، عبارتند از: روز ولادت پیامبر، شب معراج پیامبر، عید فطر و عید قربان که مراسم بعد از نماز عشاء است. در این مراسم مولودی میخوانند و دیگران جواب میدهند. در این روزها به خیابانها و میدان شهر میآیند و به علامت شادی و خوشحالی حین نواختن طبلها به پایکوبی میپردازند. (همان: ۱)

منبع: cdn.iktv.ir

نخل در میان مردم جزیره هنگام به عنوان درخت زندگی مورد احترام فراوان بوده و دارای اهمیت ویژه‌ای است. جشن سنتی نخل و خرماپزان هر سال در جزیره برگزار میشود. در جشن نخل، مردم جزیره به صورت محلی با جایگاه ویژه‌ی نخيلات و نقش آن در اقتصاد نخلداران، با محصول اصلی نخل (خرما) و انواع و فرآورده‌های آن آشنا میشوند. کارشناسان مربوطه روشهای علمی ایجاد نخلستان و عملآوری آن را به عموم علاقهمندان میآموزند و نخلداران را به استفاده از نمونه‌های اصلاح شده‌ی نخل ترغیب میکنند. (همان: ۱۱) (جزیره نشینان با این مراسم به طبیعت پیرامون و با اشاره به ارزش نخيلات میپردازند)

منبع: farsnews.ir

اول مرداد هر سال را نوروز صیاد مینامند و این روز، اولین روز از فصل گرمای واقعی است و معنی آن این است که یک سال صیادی چرخیده و فصل صید ماهی حور و کوسه به پایان رسیده است. در این روز، هیچکس ماهی یا هر نوع آبی دریایی دیگری صید نمیکند و یا نمیخورند. در نوروز صیادی اهالی معتقدند: همه ماهها امروز در دریا آزادند و باید نسل خود را پر بار کنند. برای همین امروز نباید صید شوند. مردم بر این باورند که در نوروز صیاد، تمام آبهای معدنی به دریا میریزند. پس به دریا میزنند تا بیماری خود را از تن بشویند. دختران، مادران سالخورده خود را در آب دریا نشانده و آب را به نیت شفابخشی بر سر و لباس آن‌ها میریزند. در نوروز صیاد، همگان لباسهای رنگی و نو میپوشند و حتی احشام را با خاک سرخ جزیره‌ی هرمز رنگآمیزی میکنند. این رسم نشان از آن دارد که مردم با درخت و دام پیوندی دیرینه دارند. (همان: ۱)

منبع: chtn.ir

در باور مردم جزیره حنا اثری از بهشت است و نشانه‌ای از شادی، مهر و نیکبختی دارد، حنا که در گویش محلی به آن «حنیر» میگویند با خود خنکای دریا را به همراه دارد و برای تمام آفتهای پوستی و تاوهای دردناک درمانی مؤثر است، زدن نگاره‌هایی بر دست و پا به ویژه دست و پای عروسان بخشی از این باور است که زنان و دختران جزیره به آن اعتقاد دارند. از حنا در اعیاد دیگر مانند عید فطر و قربان استفاده میشود

دوره ۶، شماره ۴ زمستان ۱۴۰۰

فصلنامه پژوهشی

دستبند، گردنبند، انگشتر، گوشواره، تابلو، آویز و عرضه میشود. ساخت تندیسهای زیبا در اشکال بدیع با استفاده از مرجانها و سنگهای موجود در سواحل جزیره که هر یک محصولی بینظیر منحصر به فرد هستند و نیز تاکسیدرمی انواع آبزبان برای استفاده در تزئینات داخلی ساختمانها و...

شکل ۶ نمودار «جریان زندگی» و «پیشها» در دوره‌های مختلف در جزیره هنگام؛ منبع: نگارندگان

از دیگر زمینه‌های فعالیت تحت حمایت طرح ترویج و توسعه صنایع دستی سازمان منطقه آزاد قشم است [۹]. امروزه در لبه‌ی ساحلی، بازارچه‌هایی بسیار ساده و سنتی با چوب و لیف خرما و گاه‌ها فروشگاه‌هایی ساخته شده که منبع درآمد بسیاری از مردم این جزیره است و به خصوص زنان در این محل‌ها به ساخت و فروش صنایع دستی محلی و دست-ساخته‌های دریایی اشتغال دارند که میتوان این امر را فعالیتی نسبتاً نوظهورتر از پیشه‌های سنتی جزیره به شمار آورد.

۳-۷- صنایع دستی هنگام و پیشه

اکثر صنایع دستی جزیره به هنرهای دستی سایر شهرهای استان هرمزگان مشترک است و بسیاری از آنها به دست زنان و مردان جزیره، با عناصر طبیعت درست میشوند. انواع صنایع دستی جزیره‌ی هنگام عبارتند از: توربافی، گروگوربافی، ساخت زینت آلات با صدف، تندیسهای دریایی، برقع‌سازی، شکبافی، خوشبافی، زیربافی، لباسهای سنتی زنان جنوب، وسایل تزئینی با محصولات دریایی و سبببافی و محصولات ساخته شده از شاخ و برگ و لیف درخت خرما (سبد، جارو، طناب، جالیوانی، گلدان، دمپایی و پروند-که وسیله‌ای است که بالا رفتن از درخت نخل و برداشت خرما را با آن انجام می‌دهند) است. متأسفانه این مجموعه ارزشمند تاکنون نقشی به سزا در مبادلات اقتصادی مردم جزیره نداشته و عمدتاً در حد مصرف محلی و خانگی بومیان ساخته و پرداخته شده‌اند

صنایع دستی دریایی

در این گروه به طیف وسیعی از تولیدات باید اشاره کرد که با استفاده از موقعیت جغرافیایی ساخته و پرداخته شده و از مزیت‌های آن به شمار میرود. ساخت زینت‌آلات از صدف و سایر بقایای آبزبان از جمله صنایع دستی دریایی جزیره هنگام است که در گونه‌های مختلف

از طریق اسکله‌ی «کندالو» است و با طی حدود ۵ دقیقه با قایق به جزیره‌ی هنگام میرسیم

شکل ۸ تصویر اسکله‌ی کندالو، قشم-معبّر رسیدن به جزیره‌ی هنگام؛ منبع: نگارندگان

۳-۸-۴- دسترسی بین‌المللی

جزیره‌ی هنگام نزدیکترین جزیره به قشم بوده و میتواند از تمامی مزایا و قابلیت‌های این جزیره بهره‌بردار و بزرگترین امتیاز آن را میتوان داشتن فرودگاهی بیان کرد که دارای خطوط پروازی داخلی و البته بین‌المللی است، از سوی دیگر کشورهای عربی از نزدیکترین همسایگان این سرزمین به شمار می‌آیند که به جهت پتانسیل‌های بالای تجاری و ارتباط فرهنگی پیشین و جاری امروز میتوان به این نکته توجه خاص داشت و برای استفاده‌ی هرچه بهتر از آن اندیشید

شکل ۹ نقشه‌ی روش‌های دسترسی ملی و بین‌المللی به جزیره‌ی هنگام؛ منبع: نگارندگان

۳-۸-۵- دسترسی‌های محلی (داخلی)

به جهت وسعت نسبتاً کم جزیره و داشتن پیشینه‌ی سنتی، جزیره‌ی هنگام دارای احداث‌های جاده‌ای بخصوصی نمی‌باشد، از طرفی نیز مرادوات ساکنین همواره دریایی بوده و امروزه نیز میباشد، آنچه که اکنون به عنوان دسترسی‌های داخلی وجود دارد و اشاره میشود، احداثاتی است امروزی (شاید) بر راه سنتی که مردمان با آحشام و یا پیاده پیرامون جزیره می‌پیموده‌اند و گرداگرد جزیره را پوشش میدهد، لبه‌های ساحلی طبیعتاً در همه‌جا جزیره قابل دسترسی است که به عنوان (جداره‌ی ساحلی) عمل میکند و از هرگوشه به ساحل پیوند ایجاد مینماید، این لبه در مکان‌هایی همچون ساحل نفرهای دارای پس رفتگی و به شکل U (لاتین) است و همانطور که اشاره شد لبه‌ها چندان است

در گذشته گمان می‌رود زنان به امورات منزل و ساختن محدود صنایع دستی مشغول بوده و مردان به دریانوردی و ماهیگیری اشتغال داشته‌اند. اما امروزه با بروز تغییرات اجتماعی و فرهنگی و تغییر سبک زندگی، این جزیره نیز دچار دگرگونی شده و بیشتر مردم آن به فعالیتهای خدماتی گردشگری همچون راهنمای گردشگری و ارائه نمودن خدمات اقامتی بومگردی اشتغال دارند که میتواند نقش موثری در ارتقای فرهنگ گردشگری و نمایاندن هرچه بهتر منطقه به گردشگران داشته (به سبب بومی بودن و آشنایی کامل به منطقه) و همچنین می‌تواند مهاجرت معکوس را نیز سبب گردد که جملگی این موارد گام‌های موثر و مثبتی در راستای توسعه‌ی پایدار گردشگری و اجتماعی است که هر کشوری برای توسعه‌ی سالم و بهینه به آن احتیاج دارد

شکل ۷ تصویر غرفه‌های فروش صنایع دستی در جزیره‌ی هنگام؛ منبع: نگارندگان

۳-۸-۸- حمل و نقل و راه‌های ارتباطی

۳-۸-۱- راه‌های زمینی

به علت موقعیت جغرافیایی جزیره‌ی هنگام و واقع شدن در میانه‌ی آنها، امکان دسترسی به این منطقه از مسیرهای زمینی امکان‌پذیر نیست؛ اما در درون جزیره با توجه به راه‌های احداث شده، امکان تردد در نقاط مختلف جزیره وجود دارد.

۳-۸-۲- راه‌های هوایی

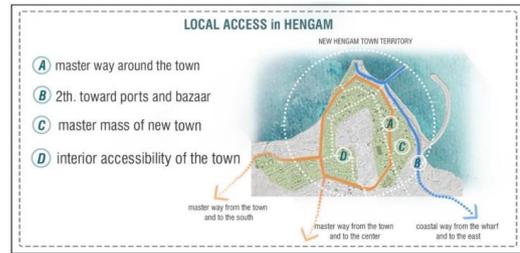
جزیره‌ی هنگام فاقد تأسیسات فرودگاهی است؛ اما گردشگران میتوانند از این طریق فرودگاه بین‌المللی قشم، ابتدا به قشم و سپس به جزیره‌ی هنگام سفر کنند. به علت خصوصیت جغرافیایی قشم و عدم ارتباط زمینی با سرزمین اصلی، استفاده از راه‌های هوایی و ایجاد فرودگاه به عنوان یکی از مهمترین گزینه‌های موجود برای برقراری ارتباط جزیره با سرزمین مادر و سایر کشورهای منطقه است. فقدان راه زمینی بین قشم و سرزمین اصلی سبب ایجاد مشکل در ترابری کالا و مسافر در جزیره بوده که این مورد با افتتاح فرودگاه بین‌المللی قشم این معضل برطرف گردیده است.

۳-۸-۳- راه دریایی

یکی از امور و تأسیسات زیربنایی در جزیره قشم، بندرها و اسکله‌های مورد نیاز برای بارگیری و پهلوگیری کشتی‌ها است. در جزیره‌ای هیچ راه خشکی با سرزمین مادر ندارد و ترانزیت کالا از طریق هواپیما نیز مشکل است، کشتی و کشتیرانی بهترین و آسانترین گزینه برای حمل و نقل است [۹]. جزیره‌ی هنگام نزدیکترین جزیره به جزیره‌ی قشم بوده که از بزرگترین امتیازات آن به شمار می‌آید. راه رسیدن به جزیره

شکل ۱۱ تصویر ویژگیهای طبیعی، گیاهی و جانوری جزیره هنگام؛ منبع: نگارندگان

شکل ۱۰ نقشه‌ی روشهای دسترسی محلی جزیره هنگام؛ منبع: نگارندگان

جاده‌ی اصلی ابتدا گرداگرد «هنگام نو» گشته و به مرکز محله دسترسی میدهد و بعد منشعب شده و یکی به مرکز، دیگری به سمت شرق (و جنوب شرقی) و دیگری به سمت جنوب ادامه میدهد. البته باید گفت به جهت بسته بودن جزیره این راه اصلی یک جاده‌ی بسته‌ی سراسری (حلقه‌ای) است. جاده‌ی دیگری نیز از کنار اسکله‌ی اصلی در هنگام نو شروع میشود و به سمت شرق ادامه میدهد که خود نیز بخشی از جاده‌ی اصلی می‌گردد. البته باید اشاره کرد که چند جاده‌ی خاکی دیگری نیز به صورت فرعی در مرکز و گوشه و کنار جزیره قرار دارد.

۳-۹- ویژگیهای طبیعی جزیره هنگام

این جزیره به جهت دارا بودن اقلیم گرم و مرطوب پوشش گیاهی و جانوری محدود، اما شاخص و متمایز دارد، آنطور که گونه‌های این خطه را به شناسنامه‌ی آن تبدیل شده‌اند، که از جمله‌ی آن می‌توان به «خارپشت مصری»، «لاکپشتهای آبهای آزاد» که برای زاد و ولد به ساحل این جزیره آمده و در آن تخم‌ریزی میکنند و گونه‌ای از آهوی ایرانی (جَبیر) که به این جزیره آمده و در اتفاقی نادر با شرایط این سرزمین کنار آمده، خود را به آن وفق داده و به خوردن آب شور دریا عادت کرده است، در دورهای نیز یک «پارک کروکودیل» در این جزیره بوده که در حال حاضر به جزیره‌ی قشم منتقل شده است.

تقریباً تمامی جداره‌های ساحلی این جزیره (مخصوصاً ساحل نقره‌ای) به علت وجود فیتوپلانکتونها در شبها و در اوقات مشخصی به رنگ آبی فیروزه‌ای، فسفری و یا نقره‌ای میشود که از جاذبه‌های خاص و شاخص گردشگری این جزیره به شمار می‌آید. نمونه‌ی مشابه این رویداد (نه به فراگیری در ساحل هنگام) را میتوان در سواحل هرمز دید. ویژگی آخری که به آن اشاره میشود اولین گزینه‌ی آن است که بعد از شنیدن نام هنگام در ذهن بسیاری از افراد که به آنجا رفته یا از آن شنیده‌اند، تداعی میشود: «دلفین»، دلفین‌هایی که در نزدیکی و چند متری از ساحل هنگام به در قالب دسته‌هایی به گشت‌زنی و شنا میپردازند. دلفینهای هنگام امروزه بزرگترین عامل قوت بخش به گردشگری هنگام بوده و نقش یک راهنما و مروج گردشگری تمام عیار را برای هنگام بازی میکنند، باید اشاره کرد که تقریباً در جای دیگری از جزایر و سواحل خلیج فارس امکان دیدن از نزدیک و دلفین بطور آزاد و رها در طبیعت نیست، و این مورد بسیار نادر در جزایر دیگر رویت شده است (در جزیره‌ی کیش یک پارک دلفین، نمایشگاهی از دلفین‌ها است).

۳-۱۰- راهکارهای توسعه در مسیر آمایش جزایر جنوبی

ویژگی طبیعی و جانوری و آب و هوای متمایز جزیره از بزرگترین استعدادهای آن میباشد که بر اساس آنها میتوان پیشنهاد و راهکارهایی در مسیر توسعه و رسیدن به پایداری منطقه ارائه نمود، برای نمونه فصلول سرد سال بهترین دعوت کننده به چنین سرزمینهایی است و هوای مطبوع و معتدل آن نقطه قوت این مناطق به حساب می‌آید. یادآور میشود زمینهای یاد شده خود میتوانند مولد و پیشران کاربری و رویدادهای دیگر نیز باشند. برخی از پیشنهادات را چنین میتوان ذکر کرد

جدول ۳ راهکارهای پیشنهادی توسعه ی جزایر جنوبی؛ منبع: نگارندگان

ردیف	شرح و بیان ویژگی	توصیر
استعداد دریا	ایجاد ایستگاه های غواصی و آموزش غواصی؛ ایجاد مرکز تفریحی و آموزشی زیست دریایی و اقیانوس شناسی؛ برپایی ایستگاه های شناورهای تفریحی یا قایق های سنتی؛ احداث رستوران شناور ساحلی (به جهت نوآوری و پرهیز از ساخت ساحلی)؛ احداث موزه (با حفظ ساختار سنتی و پرهیز از احداث گسترده)؛ احداث آکواریوم زیردریایی (به جهت خلایقیت در ساخت و پرهیز از احداث گسترده)؛ و احداث پلاژهای تفریحی و آموزشی و صید تفریحی	* رونق علوم و یافته های دریایی؛ *بستر سازی برای آموزشهای دانشگاهی و مدارس؛ *ایجاد انگیزه به علوم دریایی و طبیعی؛ *بازشناسی بهتر طبیعت و اقلیم جزایر؛ و *رونق و توسعه ی محلی
	استقرار و برپایی ایستگاه های کمپ و کویرمانی (با اعمال نظارت و سیانت از جزیره)؛ برپایی نهادهای طبیعت آموزی به جهت معرفی قابلیت های طبیعی گیاهی و جانوری؛ جزیره، لندفرم ها (زمین شکل) و آموزش به گردشگران؛ برپایی ایستگاه های دوچرخه سواری و تعیین مسیر امن در جزیره؛ تعیین جزیره به عنوان مرکز مراسمات فرهنگی و جشن ها؛ ایجاد ژئوپارک نمونه ی گردشگری (باتکیه بر ویژگیهای متمایز زمین و خاک در جزایر هم چون هنگام و هرمز)؛ توسعه کاشانه و اقامت گاه بومگردی با حفظ ساختار و کالبد سنتی موجود؛ آموزش گردشگری، دانش های طبیعت و طبیعت گردی به ساکنین بومی و تعیین کارگروه و راهنمای گردشگری و تیم های گردشگری از مردم بومی جزایر؛ و برجسته سازی اهمیت حضور گونه های جانوری همچون حضور دلفین ها (که تنها زیستگاه آن در آزادی جزیره ی هنگام است (و همچنین زیستگاه لاک پشت پوزه دراز برای تخم گذاری است که با اعمال نظارت می تواند جاذبه ی خاص و ارزشمندی باشد	*اهمیت بخشی به ویژگی های طبیعی جزایر؛ *ترویج سیانت و اهمیت طبیعت متمایز این جزایر؛ *کسب درآمد از هر آنچه هست و دارایی؛ طبیعی و بی پایان سرزمین به حساب می آید؛ *رونق گردشگری پایدار و برپایه طبیعت؛ *ایجاد حساسیت و دغدغه در جامعه محلی به منظور حفاظت هرچه بهتر از جزایر؛ و *القای روحیه و ایجاد اعتماد بنفس در ساکنین منطقه، کاهش مهاجرت ویا بازگشت ساکنین به منطقه
استعداد فرهنگی و سنت منطقه	ایجاد مراکز فرهنگی با هدف بازشناسایی رسوم و فرهنگ های منطقه به گردشگران؛ برپایی مراسمات روایتگری و ناخداگویی برای انتقال فرهنگ و خاطرات سنتی و میراث دریانوردی سرزمینهای جنوبی؛ ایجاد موزه ی فرهنگ و تاریخ دریانوردی با هدف بیان ارتباطات سنتی بین المللی میان ایران و کشورهای دیگر و بیان فرهنگ های مشترک؛ رونق و ساماندهی بازارچه های صنایع دستی و محصولات سنتی؛ احداث رستوران های سنتی و آشپزخانه های مشترک بومی؛ و آموزش و احیای هنرهای سنتی و صنایع دستی و ساماندهی به نیروهای متخصص در جهت بهره وری تولیدات و ارزش گذاری خدمات و محصولات تولیدی	* بهبود در ساختار کسب و کارهای سنتی و مشاغل محلی؛ *بازاحیای نقش بین المللی جزایر جنوبی و ترغیب به حضور گردشگران خارجی؛ و *احیا و بازشناسی فرهنگ محلی که هم رشد اجتماعی جامعه ی محلی را به همراه داشته و هم به دیگر هموطنان ارزشمندی این مناطق را یادآور میشود

شاهد چند کتاب محدود درباره ی شناخت عمومی این جزایر هستیم و کارشناسان هر حوزه ی اثر گذار از ورود و بحث تخصصی پیرامون حوزه های مرتبط با آن (همچون علوم طبیعی، گردشگری و...) غافل مانده اند

۵- مراجع

- [۱] حجت، حسین. (۱۳۹۴) «اهمیت استراتژیکی خلیج فارس و جزایر سه گانه ی ایرانی»، کنفرانس بین المللی نقش مدیریت انقلاب اسلامی در هندسه ی قدرت جهانی، ۷.
- [۲] امیری، علی و حجت نادری. (۱۴۰۰) «نقش جزایر سه گانه در سیدت دریایی ایران در خلیج فارس»، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی.
- [۳] بلوکیاشی، علی. (۱۳۸۰) «جزیره ی قشم، صدف ناشناخته ی خلیج فارس». تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی.
- [۴] سلحشور، محمدحسین و سهیلا کوشا. (۲۰۱۶) «نگه ی فوق استراتژیک هرمز از منظر حقوق بین الملل»، کنفرانس بین المللی اقتصاد، حسابداری، مدیریت و علوم اجتماعی.
- [۵] فتاحی، سجاد و نسترن رفیعی و جلال جفاوردی و مسعود درودی. (۱۳۹۶) «مسئله شناسی راهبردی توسعه در استان هرمزگان»، مرکز بررسیهای استراتژیک
- [۶] دهخدا، علی کبر (۱۳۹۴) لغت نامه ی دهخدا، تهران: دانشگاه تهران
- [۷] رامین، علی و کامران فانی. (۱۳۸۹) دانشنامه ی دانش گستر. تهران: دانش گستر روز.
- [۸] مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۷۹) خلیج فارس، کشورها و مرزها. تهران: عطایی
- [۹] داوودی پور، صغری (۱۳۹۵) «هنگام جزیره ی ناشناخته» تهران: فرزندگان
- [۱۰]

۴- جمع بندی و نتیجه گیری

همانطور که اشاره گردید جزیره ی هنگام از جزایر فارسی ایرانی بوده که نزدیکترین جزیره به جزیره ی قشم به شمار می آید؛ این ویژگی و «امروزه مورد توجه قرارگیری آن در حوزه ی گردشگری» و «جذابیت های طبیعی و فرهنگی» آن از بارزترین ویژگیها و صفات آن است، از سوی دیگر با رونق هرچه بیشتر جزیره ی قشم، اقبال عمومی و نگاه ها بیشتر به این جزیره معطوف میگردد و این میتواند در چند زمینه یک فرصت و یک تهدید اساسی به شمار آید: چنانچه با حفظ اصالت و ماهیت فرهنگی به بقای خویش ادامه دهد و هرچه بیشتر زیبایی ذاتی خویش را اشاعه دهد بزرگترین برد آن، و چنانچه به سوی تهدیدات سودجویانه از جنس بهره برداری اقتصادی (مخرب) رود رو به سوی تخریب برده است؛ همان اتفاقی که به سبب رشد اقتصادی جزیره ی کیش، بسیاری از گونه های جانوری و گیاهی بومی آن آسیب جدی دیدند و امروزه کیش را به جزیره ای تفریحی میشناسیم (ونه طبیعی).! نکته ی اساسی دیگر «لزوم بازنگریستن» به سرزمین هایی چنین است، اینکه فعالیتهای بازشناسی و پژوهش با محوریت این جزیره و جزایر از این دست صورت نمیگیرد و امروز

6 (4) , 2022

دوره ۶، شماره ۴

زمستان ۱۴۰۰

فصلنامه پژوهشی

